

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 211 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Кравець Анастасія Андріївна

Керівник: доцент, кандидат пед. наук

Гриценко І.В.

Рецензент: заступник директорки

Херсонського навчально-виховного комплексу

«Дошкільний навчальний заклад -

спеціалізована школа з поглибленим

вивченням англійської мови I ступеня –

гімназія» № 56 Херсонської міської Ради

Костюкевич Л.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС.....	7
1. Аналіз понять «патріотизм», «патріотичні почуття», «патріотичне виховання».....	7
1. Історія проблеми та розвитку патріотичного виховання в українській педагогічній науці.....	10
1. Особливості патріотичного виховання у позаурочний час.....	16
3	
1. Процес формування патріотичних якостей в умовах Нової української школи, його мета і завдання.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	27
2. Діагностика рівнів сформованості патріотичних почуттів молодших школярів.....	27
2. Форми та методи здійснення патріотичного виховання молодших школярів.....	34
2. Особливості організації виховного процесу в Україні в умовах воєнного стану.....	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ.....	53
Додаток А. Результати рівнів сформованості патріотичних почуттів за методикою включеного спостереження.....	53
Додаток Б. Виставка малюнків «Наша гордість – ЗСУ!».....	54
Додаток В. Сценарій родинного свята «Доброго здоров'я! Масляна на порозі!».....	55

Додаток Г. Дидактична гра «Сплети віночок».....	64
Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	65

ВСТУП

Останні події в Україні змусили нас звернути увагу на проблему виховання патріотів своєї держави, національно-свідомих громадян, які будуть віддані своїй рідній Батьківщині та готові стати на її захист у будь-який момент. Зараз проблема національно-патріотичного виховання є як ніколи актуальною. Ми маємо вистояти у боротьбі за свою землю, маємо бути готові до будь-яких труднощів, але особливо важливим є виховання підростаючого покоління з чітко сформованою патріотичною позицією.

Виховання таких особистостей можливе за умов постійного розвитку освіти у національно-патріотичному напрямку. В основу цієї освіти покладена система виховання, що базується на засадах української етнопедагогіки, ідеях народної філософії, народознавства, важливим є родинне виховання та його вплив на дитину, також основи християнської релігії відіграють неабияку роль, педагогічна думка, тощо.

На сьогоднішній момент важливо зародити відчуття патріотизму, саме як духовно-високоморальні і соціальні надбання, виробити у молодого покоління громадянську активність, суспільно важливі характеристики, які кожен зможе продемонструвати в усіх типах діяльності, а також, в першу чергу, пов'язаних з охороною інтересів своєї сім'ї, народу, держави, використанням свого потенціалу на користь нашої країни. Так було завжди і всюди, в усьому світі кожна держава намагається виховати патріота своєї країни, свідомого та відповідального громадянина.

В умовах фінансового занепаду, переходу до ринкових відносин, відбувається активна процедура моральної та соціальної деградації більшої частини сучасного молодого покоління, тому знижуються природні потреби в досягненні прекрасного і активної творчої діяльності, зникає зацікавленість до чесної праці, відбувається знецінення всього духовного та морального. Конкретна частка нинішнього покоління байдуже висловлювалась щодо думки самостійності та незалежності України до російського вторгнення та початку повномасштабної війни. Це була недопустима помилка, лише війна

змусила нас об'єднатися та проявити свою любов, відданість своїй державі, а мало бути зовсім не так. Кожен громадянин із народження має пишатися своєю країною, бути її патріотом та захисником.

У постанові базових питань патріотичного навчання провідна роль належить саме роботі школи. Навчальні заклади ще не зуміли до кінця впоратися з негативними стандартами, що є характерними комуністичній концепції навчання та виховання. У навчальних закладах досі відсутні систематичність та єдність в організації патріотичного навчання, хоча кожен навчальний заклад з усіх сил намагається покращувати рівень сформованості патріотизму в учнів. У виховному процесі значну роль повинні займати народна ідеологія, народна мудрість, національна думка, що є основою, в якій збагачується громадянська свідомість, самоповага, відчуття своєї гідності.

Об'єкт дослідження – патріотичне виховання молодших школярів у позаурочній діяльності.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити зміст, форми та методи патріотичного виховання молодших школярів в умовах НУШ у позаурочній діяльності.

Відповідно до поставленої мети дослідження сформовані наступні **завдання**:

1. Дослідити в теорії та практиці історико-педагогічні аспекти національно-патріотичного виховання.

2. Проаналізувати прояви та особливості патріотичних почуттів молодших школярів.

3. Провести діагностику рівнів сформованості патріотичних почуттів молодших школярів.

4. Розробити форми та методи здійснення патріотичного виховання учнів початкової школи.

Методи дослідження: у роботі застосовуються два методи досліджень емпіричні (спостереження за освітнім процесом та узагальнення і вивчення педагогічного досвіду) та теоретичні (аналіз та дослідження поняттєвого апарату, вивчення й аналіз психологічної та науково-педагогічної літератури з проблеми застосування відповідних форм та методів роботи з національно-патріотичного виховання учнів початкових класів)

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

1.1 Аналіз понять «патріотизм», «патріотичні почуття», «патріотичне виховання»

Одне з провідних місць у педагогічній та філософській думці завжди займала проблема патріотичного виховання. Сучасна література трактує поняття «патріотичне виховання» як формування усвідомлення того, що кожен причетний до історії, культури, традицій свого народу, любов до рідної Батьківщини та турбота за майбутнє народу, країни.

Результатом ефективного патріотичного виховання чітко сформований у дітей патріотизм. А виявляється він у діяльності особистості, що спрямована на розвиток та процвітання країни, а також захист її інтересів. Патріотизм є соціально-історичним явищем, його елементи утворились у зв'язку з усвідомленням звичаїв, обрядів, родових зв'язків. [35, с.134-156].

Саме слово «патріотизм» має грецьке походження і походить від слова «patris», що означає «вітчизна, батьківщина». Перша згадка про використання цього слова була у часи Великої Французької революції, у 1789-1793 р. Тоді «патріотами» себе називали захисники республіки, борці за народ.

Філософський словник трактує патріотичне виховання як виховання, суттю якого є любов до Батьківщини, прагнення захищати її інтереси та гордість за сучасне та минуле. Завдяки цьому визначенню, ми розуміємо актуальність ролі патріотичного виховання, бо саме через дії людини стають очевидними її почуття.

Визначення патріотизму є досить цікавим у тлумачному словнику української мови: «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народу, готовність для них на жертви і подвиги»[36, с. 223].

Сучасна педагогічна література виокремлює такі різновиди патріотизму:

- Державний патріотизм

Він ґрунтується на кінцевій загальнонаціональній меті: побудувати державу, в якій представники вищої політичної влади є одним цілим із різними верствами суспільства, що робить їх однією єдиною нацією.

- Територіальний патріотизм

Цей різновид патріотизму спирається на любов до землі, місця, де людина народилася (певна місцевість, особливості клімату, ландшафт).

- Етнічний патріотизм

В основі цього різновиду лежать почуття любові до рідної культури, мови, історії та власної причетності до народу. Етнопатріотизм є природженим і розвивається в повному обсязі лише тоді, коли дитина росте у патріотичному середовищі, ходить до українського садочка, школи і живе у національно зорієнтованій родині. Дуже важливу роль відіграє вивчення минулого українського народу, звичаїв, традицій, культури, мистецтва та не просто вивчення рідної мови, а й її активне вживання у повсякденному житті.

Отже, емоційний аспект національного світогляду включає в себе почуття незалежності нашої країни, віри у її прекрасне майбутнє. А вища форма патріотизму – це почуття любові до України, бути готовим вмерти заради неї та страждати.

Проаналізувавши певну кількість психолого-педагогічної та філософської літератури, обґрунтуємо типове визначення, що ж таке патріотизм. Патріотизм – це моральний та духовний принцип діяльності особистості, що полягає у відповідальному ставленні людини до країни, рідної землі, у збереженні багатств, активній праці на благо держави, підтримці та розвитку її культури, науки та захисті честі, свободи та незалежності Батьківщини.

У свою чергу, патріотичне виховання – це виховання, в основі якого лежить виховання та прищеплення патріотичних почуттів.

Дослідження та аналіз літератури з проблем патріотичного виховання радянського періоду показало, що предметом патріотичних почуттів на той час

була єдина багатонаціональна Вітчизна. Деколи зустрічалась у визначеннях та трактуванні любов до рідного краю, природи, але майже завжди включало в себе радянський устрій, соціалістична держава та комуністична партія.

Класики сучасної педагогічної думки також звертались до проблем патріотичного виховання. Такі видатні вчені як А. Макаренко, Г. Сковорода, О. Духнович, В. Сухомлинський, К. Ушинський у своїх розробках та працях звертали увагу на актуальні на той час проблеми, що стосувались розвитку патріотичних почуттів як важливої частини патріотичного виховання, та поширювали ідею виховання патріота своєї країни, «свідомого громадянина». Для того, щоб більш детально поринути у розгляд поняття «патріотичне виховання», необхідно зазирнути у минуле, до історії його виникнення з боку Всесвітньої історії.

Започаткували вивчення та дослідження патріотизму ще у античні часи. У працях античних мислителів Аристотеля, Цицерона, Платона неодноразово висвітлювалось питання про любов до своєї країни, Батьківщини.

Як ми вже зазначали вище, термін «patria» означає «батьківщина», але у античні часи він застосовувався для пояснення широких географічних широчінь та соціальних угруповувань (наприклад, «Італія» або «Еллада») та до країни (міста-держави). Отже і слово «patriota» означало прибічника своєї держави. Під час греко-перських воєн римські мислителі та поети вже активно зображували у своїх творах почуття патріотизму.

З часом, у середні віки, відданість та прихильність Батьківщині дещо змінилась на прихильність королю, тобто визначення втратило свою актуальність, але з часом знову стало поширеним у Новий час. В цей час поняття «патріотизм» було просякнуте націоналізмом, бо «патріот» трактувався як «революціонер», а поняття «громадянськості» набуває далі змістовного наповнення та розвитку. Термін «громадянськість» активно застосовувалось в політичних текстах, де позначає ідеал громадянина, а об'єктами стали різноманітні відносини (економіко-правові, сімейно-родинні, морально-етичні), що дозволили погодити громадські та особисті інтереси.

У цей час громадянськість все більш ототожнюють із свободою особистості, що відстоює свої політичні, економічні права та інтереси. Також поряд з громадянськістю з'являється поняття «громадянське суспільство», яке має на увазі активну участь громадян у житті держави.

1.2. Історія проблеми та розвитку патріотичного виховання в українській педагогічній науці

Традиції виховання української педагогіки створюватись та впроваджувались впродовж не одного століття. За цей час наші предки набули значного досвіду виховання, створили власну педагогічну культуру. В основі цієї культури лежить ідея народності, демократичності, гуманізму, духовності та велику частку займає патріотизм.

Аналіз історико-педагогічних надбань дає можливість виділити основні ланки розвитку патріотичного виховання в українській педагогіці.

Перша ланка патріотичного виховання була закладена ще в народній педагогіці, що занурює нас у сиву давнину, до часів, коли ще Київської Русі не було. М. Стельмахович казав, що «народна педагогіка - це написаний багатотомний усний підручник про навчання і виховання підростаючих поколінь, який твориться народом, зберігається у його пам'яті й постійно ним використовується, систематично збагачується і вдосконалюється» [37, с.240].

Народна мудрість знайшла своє відображення у казках, піснях, міфах, билинах, прислів'ях та легендах. Український фольклор – це відображення любові до своєї Батьківщини. Майже в усіх легендах, казках мова йшла про героїчні подвиги героїв, які боронили рідну землю, захищали свій народ (билини про Олексія Поповича, Іллю Муромця, казка про Котигорошка). Завдяки цим творам вдавалось прищеплювати дітям любов до своєї рідної землі, країни, прославляти повагу до звичаїв, традицій, виховувати такі моральні якості як чесність, працьовитість, милосердя.

Рисам народної педагогіки характерні:

- висока моральність та духовність;
- демократизм;
- ідея незалежності, свободи, як духовної так і фізичної;
- універсальність народної педагогіки для усіх представників нації;
- життя людини – найвища цінність.

Другою ланкою патріотичних ідей є період розквіту Київської Русі (X-XIII ст.)

Зміст виховання та його особливості у цей час відображені в таких літературно-історичних пам'ятках як повісті, літописи, молитви та повчання, тощо. Саме ця епоха мала дуже багату духовну спадщину. Аналіз роздумів давніх мислителів Володимира Мономаха, Нестора Літописця, Іларіона Київського дає нам розуміння, що вони мали на меті виховання любові до рідної землі, її звеличення, повагу, гордості за її могутність та велич.

У «Повісті минулих літ» Нестор Літописець заклав певні основи патріотичного виховання, зобразив народне уявлення про родину, родинне виховання, навчання підростаючого покоління. А ідеалізований образ князів був невід'ємною частиною патріотизму. В їх образ вкладали риси, в першу чергу, могутнього захисника, людини честі, справедливості та самовідданості. Вони були ідеалом для свого народу.

Не менш цікавим, з огляду на нашу тему, є твір Володимира Мономаха «Повчання» (1096р.). У «Повчанні» князь турбується про єдність рідної країни, родини та заохочує до служіння своїй Батьківщині. Автор проголошує: «Да отныне объединимся единым сердцем и будем блюсти Русскую землю...»[38,с.249].

Важливе місце у цьому творі відведено прищепленню у підростаючого покоління патріотичних почуттів, особливо почуття обов'язку перед своєю Батьківщиною: «Смерти ведь, дети, не боясь,...ни войны, ни зверя, дело исполняйте мужское» [38,с.249]. Також присутні поради учитися доброму та

бути милосердним, поважати старших, бути роботящим, не цуратися праці. Всі ці повчання спонукають до виховання в дітей честі, любові, віри, милосердя та добра. Таким є моральний ідеал Володимира Мономаха, в основі якого знаходиться патріотизм, формування лицарських чеснот, любові до рідного краю, дотримання героїчних та релігійних традицій.

Пробуджував державну свідомість і твір Іларіона Київського «Слово про закон і благодать». В цьому творі йшлося про рівність між всіма народами, також була викладена патріотична концепція зі світової історії, де почесне місце займала Київська Русь. Автор наголошував, що Київська Україна-Русь має велике майбутнє, а її мужній та працьовитий народ буде ще довго прославляти її, також оспівував минуле і пишався ним.

Звернемо увагу на молитву до Володимира, що повторювалась у переломні моменти життя : «И до нелиже стои́т мир, - звертався Іларіон до Бога - не наводи на ни напасти искушения, ни предай нас в руки чуждых, да не прозове́тся град твой, град пленен, и стадо твое пришельцы в земли не своей» [39, с.36].

Перлина тогочасної літератури «Слово о полку Ігоревім» відображає високі почуття любові до рідної землі. Твір пронизаний ідеєю єдності всього народу, його бойовим духом, а лицарські чесноти та звичаї розкриті з надзвичайною образністю та художньою силою. Відбувалось це для збільшення рівня патріотичних почуттів під час боротьби проти татаро-монгольської навали. На той час було зрозуміло, що необхідним є об'єднання князів для більшої міці та зменшення спустошень.

На той час патріотизм був не лише рисою українського суспільства, але й переконанням всього життя.

Отже, виховний взірєць давньоруської епохи має такі риси:

- віра в Бога та любов до Вітчизни;
- звеличення своєї землі, гордість та повага;
- захист Батьківщини;
- єдність народу, країни.

Саме тому педагогічна думка Київської Русі мала глибокий загальнолюдський зміст та стала фундаментом для вітчизняної педагогіки та в цілому культури України.

Третя ланка становлення патріотичного виховання бере свій початок у період українського національного Відродження та звільнення від татаро-монгольської навали (XIV-XVIII). Цей період характеризується стрімким розвитком двох держав: Запорозької Січі та Галицько-Волинської держави. Велику увагу на цьому історичному етапі приділяли вихованню патріотичності. Наголошували на любові до Батьківщини, рідного краю, вчили поважати героїчні подвиги українців і бути готовими захищати свій народ та рідну землю. Навчання у братських школах відбувалось українською мовою спираючись на кращі традиції українського народу та норми християнської моралі.

Яскравим періодом в історії України є запорозьке козацтво. Запорозькі козаки були щедрі, безкорисливі, вірні, любили свою свободу. Дуже влучно про козаків казав історик Д. Дорошенко: ««Козаччина - ідеал українського народу... Козак...- це ідеал вільної людини, борця за громадське добро, за волю рідного краю... Козак - це ідеал мужчини, юнака, сміливого, завзятого, який втілює в собі всі найкращі сторони чоловічої вдачі» [40,с.152]».

Саме тому досвід козацьких шкіл заслуговує на особливу увагу. Під час навчання юні козаки вивчали та дотримувались козацького кодексу поведінки, норм моралі та національних цінностей українського народу.

Метою козацької виховної системи було формування характеру козака в усіх сферах його життя, як вдома так і у школі. З особливим нахилом до патріотизму, українською свідомістю та лицарською звитягою.

В цей час з'являються перші наукові роботи, де описується громадське виховання. Наприклад, видатний мислитель Григорій Сковорода порушував проблему патріотичного виховання, а його погляди базувались на підґрунті реального життя. В його концепції «сродної праці» ідея патріотичного виховання досягла своєї вершини. Він вважав, що творча праця відіграє

важливу роль у добробуті народу, а народність є однією з найважливіших вимог до навчання та виховання підростаючого покоління.

Четверта ланка охоплює XIX ст.- поч. XX ст. Це період становлення української нації та національного відродження України. Він характеризується запровадженням дворянства, кріпацтвом, скасуванням гетьманства та зруйнуванням Січі. Все це дуже вплинуло на національну систему виховання. Закривались навчальні заклади, було заборонено вживати українську мову. Через це починають відбуватись зворотні процеси, міцніє національне відродження України, відбувається бурхливий розвиток та піднесення української культури та науки, зміцнюється національна свідомість та гідність.

Головним завданням школи, вихователів у цей період було виховати у дітей національну гордість, патріотичні почуття, повагу до батька з матір'ю. (56,с.86). Вважалося, що виховання патріотизму має відбуватись засобами рідної мови, традиціями, природою, релігією та обов'язково працею.

Такі відомі патріоти України як П. Куліш, М. Костомаров, Т. Шевченко, І.Франко значно вплинули на розвиток відродження української культури та національної свідомості.

Все життя Т.Шевченко закликав до боротьби за свою Батьківщину, за свою долю та честь. Його твори й досі є актуальними та залишаються символом незламності та мужності духу. Кобзар вважав, що народна педагогіка має виховати патріота з почуттям відданості, щирості та любові до рідної землі. Своїм прикладом Т. Шевченко підтримує віру у незламність та велич нашого народу й зараз. Немає жодного українця, який не знає хоча б один рядок із творчості Кобзаря.

І. Франко – видатний українській діяч, письменник, етнограф, активно боровся за національну школу. Вважав, що вивчення української мови та літератури є одним із найголовніших аспектів національно-патріотичного виховання. І не менш важливим є розуміння та вивчення дітьми українського фольклору та етнографії.

Поряд з діяльністю видатних діячів в Україні починають створюватись молодіжні організації «Пласт», «Сокіл», «Січ» (1912 р.). Які ставили за мету виховати характер та міцний патріотичний дух, розвивати національну свідомість, служити українському народові та підтримку фізичного розвитку та здоров'я.

П'ята ланка розвитку патріотичних ідей припадає на час, коли Україна була у складі Радянського Союзу. В цей час вважалося, що першочергово необхідно підготувати дитину до праці та життя. Величезна робота проводилась радянськими закладами освіти задля формування радянського громадянина, патріота. Це і краєзнавча робота (діти ходили у походи, відвідували музеї, екскурсії, робили краєзнавчо-історичні проєкти) і організація так званих загонів «Юних лєнінців», «Патріотів» і, звичайно ж, праця. Учні працювали в майстернях, на будівництвах, в колгоспах, прибирали шкільне подвір'я та збирали макулатуру з металобрухтом. Усі ці дії відбувались під гаслом «Піонери задля Батьківщини». Ця праця виховувала в школярів любов до рідного міста, краю, країни, вчила працювати гуртом та дружити.

Саме тому А. Макаренко наголошував, що праця має бути колективною та казав, що радянське виховання не можна відокремити від праці. Патріотичне виховання педагог розумів як «виховання активного діяча соціалістичного суспільства, виховання цілих поколінь загартованих, відданих революції, радісних і суворих діячів» [41,с.353].

Ми охарактеризували основні етапи розвитку та становлення національно-патріотичного виховання в історії української педагогічної думки. Чітко простежується, що на кожній ланці розвитку ідей патріотичного виховання відбувались певні зміни у вихованні. Але одне залишалось незмінним, що без щирих патріотичних почуттів до своєї країни, землі, народу людина не є справжнім патріотом та громадянином своєї держави.

1.3. Особливості патріотичного виховання у позаурочний час

На думку О. Вишневського на сучасному етапі національне виховання формується з урахуванням двох факторів. По-перше, це проголошення України самостійною та незалежною державою, а по-друге, це внаслідок створення нашої держави відбулись певні історичні процеси та суспільно-економічні зміни.

Спираючись на ці два фактори, можна зробити висновок, що головним завданням для українського народу і для закладів освіти відповідно є збереження та побудова Української держави і демократії. Ці завдання мають на меті відродити українську націю, ідеологію патріотизму та громадянську активність.

Події останніх років тільки підвищили актуальність проблеми виховання у підростаючого покоління національних ідеалів, патріотичних та громадянських почуттів. А сучасна школа потребує нових методів та підходів до реалізації патріотичного виховання.

Молодші школярі разом з дошкільниками найкраще піддаються вихованню, тому що у цей час у дітей формуються основи їх характеру, особистості. Все, що дитина накопичить у цьому віці, пізніше стане основою для формування в неї життєвих ідеалів та переконань. У роботі з молодшими школярами необхідно звертати увагу на певні особливості, що пов'язані з їх віком та психологією. В цьому віковому періоді мислення у дітей конкретно-образне, вони керуються відчуттями та звуками, їх приваблює все яскраве та цікаве.

В цьому віці засвоюється як власний досвід, так і досвід та форми поведінки старшого покоління, в дітей відбувається формування власного ставлення до оточуючого її світу, до себе, розвивається вміння дружити та товаришувати, любов до рідного міста, вулиці, природи тощо. Але саме досвід у ставленні до своєї Батьківщини, суспільства, країни у дітей ще обмежений. Тому в цей час необхідно прищеплювати дитині основи національно-

патріотичного виховання, яке потім стане міцним фундаментом становлення особистості.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, можна дійти висновку, що патріотичні почуття учнів молодших класів не виникають самі, а формуються завдяки постійному впливу на дитину політики, суспільства, виховної роботи у родині, школі та позашкільних закладах освіти.

Сім'я відповідальна за моральний, національний та духовний розвиток дитини і за створення певного життєвого досвіду та способу життя. Виховна місія сім'ї є дуже важливою, бо саме в сім'ї формується ставлення дитини до оточуючого її світу, людей, життя та формується характер. Тож сучасна українська сім'я повинна бути центром формування фундаментальних основ національно-патріотичного виховання. Саме з метою впровадження цих основ і їх активізації у родині, необхідно впроваджувати святкування визначних дат народного календаря і не тільки в родині, а й поєднувати зі шкільною діяльністю. Наприклад, святкування Масляної. Діти разом з батьками вдома зробили млинці, а у школі проходить святкування: спалювання опудала, поїдання млинців на час, виконання пісень та хороводів (Додаток А).

Святкування народних, родинних свят зміцнюють сім'ю, за допомогою звичаїв та обрядів діти у родині навчаються виявляти різноманітний спектр людських почуттів: вчать поважати мати й батька, старших, рідний дім, край, країну.

Досвід багатьох поколінь свідчить нам про те, що лише в родині виховати особистість неможливо. Найефективніше робити це у тісному контакті зі школою. Школа має на меті підтримати дитину та допомогти їй стати неповторною та різнобічною особистістю, а одне з найголовніших завдань нової української школи – це виховати свідомого громадянина, патріота своєї країни.

Система виховної роботи в школі як у позаурочний час так і на самому уроці зосереджена на формуванні громадянина з почуттям любові до своєї країни та народу. Деякі шкільні предмети частково впливають на цей процес,

а деякі мають безпосередній вплив. Наприклад, уроки української мови та літературного читання, інтегрований курс «Я досліджую світ», музичне та образотворче мистецтво значною мірою впливають на процес патріотичного виховання.

Позаурочна діяльність включає в себе виховну роботу усіх вчителів-предметників, роботу класного керівника, педагога-організатора, вихователя групи продовженого дня. У позаурочний час є більше можливостей у виборі форм, змісту, методів та засобів проведення, бо педагогів не обмежують у часі та місці.

Позаурочна робота є обов'язковою та є продовженням освітнього процесу. Ініціатором та організатором виступає вчитель. Діяльність дитини поза уроками значно впливає на організацію дозвілля учнів. Діти зацікавлені, зайняті справою, беруть активну участь, це допомагає згуртувати їх та запобігти бездоглядності.

Позаурочна діяльність надає школярам можливість виявити та розвивати індивідуальні здібності та таланти, а також сформувати коло своїх інтересів. Під час ігрової, суспільної або трудової діяльності учні вчаться взаємодії один з одним, накопичують досвід та поповнюють свій багаж знань, умінь та навичок.

Патріотичне виховання дітей у позаурочний час має на меті розширити та поглибити їх знання про нашу державу, народ, звичаї та традиції, сформувати практичні навички та розвивати почуття патріотизму.

У позаурочній виховній діяльності зміст патріотичного виховання поділяється на три ланки:

1. Державна ланка (засвоєння знань про історичне минуле українського народу, сутність національних символів, походження назв міст, сел, річок, озер, вивчення діяльності відомих українських діячів, письменників, вчених, дослідження пам'яток історії та культури тощо).

2. Соціальна ланка (передбачає засвоєння учнями знань про героїчне минуле рідного краю, про його багатства, особливості та збереження

матеріальних цінностей, навчити дітей дбайливо ставитись до оточуючого, заохочувати підростаюче покоління до громадських справ).

3.Родинна ланка (спрямована на виховання у дітей почуттів любові до батьків, близьких людей; пошани до старших та пращурів; прищепленню моральних норм, правил поведінки, етики; шанування народних та родинних свят, традицій, вірувань).

Щодо принципів, на яких базується вся позаурочна діяльність. Існують три найголовніші принципи патріотичного виховання:

- добровільності (свобода учня та реалізація своїх захоплень та інтересів);
- системності (зв'язок та послідовність різних форм позаурочної роботи);
- особистого орієнтування (врахування особливостей дітей, як вікових так і індивідуальних).

Форми позаурочної виховної роботи поділяються на індивідуальну, групову та масову.

Масова форма роботи передбачає залучення широкої аудиторії учнів. Це конференції, фестивалі, зустрічі з видатними людьми, різноманітні конкурси, виставки та свята.

Індивідуальна форма відповідно передбачає спілкування з кожним учнем окремо під час бесід, доручень, завдань, підготовці до виступів (репетицій).

Під час групової роботи вчитель залучає деяку групу дітей. Це можуть бути екскурсії, різноманітні гуртки, ігри, виховні бесіди або години спілкування.

Перераховані вище форми роботи дозволяють учням віднайти себе, задовольняють їх потреби у спілкуванні, а також допомагають розкривати в дітях патріотичні почуття, здібності та уміння.

Позаурочна робота з патріотичного виховання включає в себе і фізичну, і розумову, і трудову, й ігрову діяльність. Сприяє розширенню дитячого

кругозору, закріпленню набутих знань і умінь та допомагає використовувати їх на практиці.

1.4. Процес формування патріотичних якостей в умовах Нової української школи, його мета і завдання.

Зміни в освіті супроводжуються суттєвими оновленнями педагогічної практики та теорії, змінюється менталітет вчителя, оновлюються форми й методи навчання і пропонуються вже більш сучасні підходи. Наразі, ці процеси відбуваються в новій освітній реформі, що реалізується у Новій українській школі (НУШ). Для нашої держави на сьогодні є дуже важливим та пріоритетним напрямком патріотичного виховання підростаючого покоління, бо країна потребує відданості та самопожертви, а також почуття гордості та любові за свою Батьківщину. Важливим елементом створення могутньої, незалежної та демократичної країни, є громадянин з активною життєвою патріотичною позицією.

Тому ключовою метою НУШ є виховання свідомого громадянина, який самостійно приймає відповідальні рішення, дотримується прав і свобод людини, схильний до нових відкриттів та інновацій. Велике значення має розвиток творчого, інтелектуального та життєвого потенціалу учнів, підтримка їх у починаннях, надання простору для критичного мислення, спілкування з однолітками та іншими людьми. Саме тому без компетентного, активного, творчого вчителя досягти бажаних результатів у вихованні особистості - неможливо.

В умовах НУШ вчитель реалізовує усі складові творчого та життєвого потенціалу, що реалізується у креативному підході до проведення кожного уроку, організації позаурочних виховних заходів, співпраці з батьками та колегами. [7].

Для того, щоб гарантувати ефективність патріотичного виховання учнів, вчитель має користуватись та володіти сучасними методами, засобами, прийомами та формами його здійснення. Н. Мойсеюк стверджує, що існує чотири групи методів патріотичного виховання (Таблиця 1.1.).

Таблиця 1.1

Групи методів патріотичного виховання

№	Метод
1	методи формування досвіду суспільної поведінки та організації діяльності (доручення, дотримання педагогічних вимог, привчання, створення ситуацій вільного вибору, ігровий метод, тренування);
2	методи осягнення цінностей патріотичного виховання (гордість, почуття любові до Батьківщини, дії в інтересах країни, турбота про оточуючий світ, природу). Головним інструментом для цієї групи методів є слово.
3	методи стимулювання поведінки та діяльності учнів (заохочення, змагання, деколи покарання)
4	методи педагогічної підтримки. До яких відноситься спільне проведення ігор, виховних заходів; створення ситуації успіху; довіра між вчителем та учнем, діагностування вихованості, індивідуального розвитку школяра. Важливим елементом є створення середовища для самореалізації дитини як особистості.

До цікавих та інноваційних на сьогодні методів виховання відноситься метод проєктів. Сучасність якого полягає у використанні при цьому інформаційно-комунікаційних технологій. Впровадження методу проєктів базується на виборі теми та дотриманні певних етапів реалізації. Доволі популярним на даний момент є Всеукраїнський проєкт під назвою «З Україною в серці». До участі залучають дітей різних вікових категорій, обмежень немає. Метою проєкту є ознайомлення учнів з українськими звичаями та традиціями, національними символами України, удосконалення навичок виразного читання творів.

Як ми вже зазначали, форми національно-патріотичного виховання молоді є дуже різноманітними. Можуть бути і індивідуальні, і парні, і групові та масові, а за місцем проведення поділяються на родинне виховання, урок, позаурочну, позакласну, позашкільну діяльність. З приводу напрямку виховання існують такі види форм виховання: розумові, естетичні, моральні, фізичні, трудові, екологічні тощо. Не менш важливими та досить цікавими формами роботи є театралізація, змагання, квести, виставки, проєктна діяльність, гурткова робота, учать у різноманітних акціях, святкування, ярмарки та фестивалі. [5].

На формування патріотичних почуттів підростаючого покоління, на думку І. Бега, впливає рефлексивно-експліцитний метод. Цей метод включає в себе декілька етапів:

- пізнавальний (когнітивний)
- мотиваційний (емоційно-ціннісний)
- спонукання до дії («Я- виклик»)
- вчинково-діяльнісний (рефлексивно-імпліцитний).

Розглянемо кожен етап дещо детальніше.

Пізнавальний етап характеризується індивідуальними змінами і досягненнями особистості, що мають вплив на розвиток та якість навчальної діяльності дитини.

Емоційно-ціннісний етап полягає у зануренні виховання в глибочінь душі підростаючого покоління, де відбувається осмислення та перебудова, яка здійснюється під пильним оком вчителя. За допомогою вчителя активізується рефлексивне мислення школярів та створюються сприятливі умови винесенню результатів мислення на зовні. Головним завданням цього етапу є віднайти в житті школярів патріотичні вчинки, думки завдяки збільшенню позитивних емоцій (за допомогою засобів мистецтва, розігрування життєвих ситуацій, емоційного виклику).

Спонування до дії – передбачає готовність до практичних дій та активної зацікавленості у цих діях.

Вчинково-діяльнісний етап прогнозує створення умов та ситуацій, які вимагають від дітей дій, вчинків, виконання доручень та завдань. Рефлексивно-імпліцитний метод посилює виховну діяльність більшої частини форм і методів та забезпечує становлення патріотизму особистості.

Дуже корисним та ефективним у патріотичному вихованні є використання таких методів як «мозковий штурм», створення ситуацій успіху, дебати, ситуативно-рольові ігри, розігрування ситуацій, аналіз моральних дилем, пошук істини тощо.

Завдання школи - виховати патріота своєї країни, бо, як відомо, «Патріотами не народжуються, ними стають». А виконати це завдання можна не тільки під час позаурочної діяльності, а й під час навчального процесу на уроках.

Наприклад, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» слід зробити акцент на милозвучності і багатстві рідної мови, розповісти дітям про її красу, спонукати дітей вивчати рідну солов'їну мову та плекати любов до рідного слова. У 3-4 класах доцільним є пояснення, чому українська мова має велике значення для незалежності та єдності держави. Під час засвоєння правил вживання великої літери у власних назвах необхідно наголосити на використанні даного правила у випадках запису назви нашої країни («Україна», «Батьківщина», «Вітчизна»), а також звернути увагу на назву рідного міста, села, річок, гір, морів.

Дуже цікавим та доречним є проведення тематичних днів, тижнів, місячників: «Мова калинова», «Шевченківські дні» та ін. Невід'ємною частиною уроків літературного читання та української мови має бути цікава та пізнавальна інформація про Україну, використання патріотичних текстів та малюнків, проведення виховних бесід про видатних поетів, діячів культури та мистецтва та впровадження проєктів патріотичного змісту.

Величезну виховну роль мають лічилки, мирилки, прислів'я і приказки, загадки, колискові, календарно-обрядові пісні, тобто одним словом - фольклор. Проводячи роботу з вище перерахованими видами народної творчості, необхідно пояснювати учням, що велич, різноманіття та багатство фольклору свідчить нам про те, що український народ був і є дуже талановитим та мудрим.

Природнича компетентність реалізується в Новій українській школі через інтегрований курс «Я досліджую світ», у якому значну частину займає народознавча тематика. Перші теми в підручниках зазвичай стосуються України, народних та державних символів, мандрівки країною, рідним краєм із вивченням географічних об'єктів. Наприклад, перші дві теми у 2 класі «Моя країна Україна, а я – її дитина», «Проводимо дослідження. Історія назви своєї вулиці». Саме під час вивчення цих тем, учні дізнаються про Батьківщину, її державні символи, досліджують рідний край, його рослинний та тваринний світ, поглиблюють свої знання про рідне містечко. Завдяки сучасним інформаційним технологіям, нам стали доступні віртуальні екскурсії, за допомогою яких ми можемо переглянути безліч визначних місць України. Після розділу «Моя країна Україна» школярі вивчають більш детально рослинний та тваринний світ нашої країни та, зокрема, рідного краю.

Вивчаючи такі рослини як верба, соняшник, калина, дуб, чорнобривці тощо, учні знайомляться з рослинними символами України.

Після вивчення матеріалу цих уроків, учні чітко розуміють значення певних прислів'їв та приказок: «Без верби і калини – немає України», «Гарна калина, як рідна ненька Україна», добре усвідомлюють значення слів у піснях «Чорнобривців насіяла мати...», «Два кольори мої, два кольори»... та більш відкрито та душевно сприймають українську поезію:

«І якщо впадеш ти на чужому полі,
 Прийдуть з України верби і тополі.
 Стануть над тобою, листям затріпочуть,
 Тугою прощання душу залоскочуть.

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.
Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.
За тобою будуть завше мандрувати
Очі материнські і білява хата... » [17].

Отже, основною метою краєзнавчих тем уроків в курсі «Я досліджую світ» є вивчення звичаїв, традицій та культурних здобутків українського народу, духовно збагачувати підростаюче покоління та навчити тремтливо відноситись до поняття патріотизму та до всього, що до нього відноситься.

Під час уроків «Дизайну та технологій» учні знайомляться з народними ремеслами, вони вчать робити і витинанки, і мотанки, і крашанки, навіть стародавній посуд та іграшок. Доцільним також є використання на уроках елементів народного орнаменту: учні роблять розпис глечиків, посуду, вчать петриківському розпису тощо.

Вивчаючи ці теми, учні ознайомлюються з різними видами орнаменту, детально досліджують їх історію та значення. Також дуже важливим та цікавим елементом мистецтва є вишиванка. Це сорочка, що вишивається кольоровими нитками у певному орнаменті, що притаманний певному регіону України. Вивчається ця тема, для того, щоб змотивувати дітей носити вишиванку, тобто наш національний одяг. Цікавим є проведення позаурочних заходів до Дня вишиванки, наприклад, флешмоб «Вишиванка – код нації», за умовами якого учні мають прийти до школи у вишиванках. І це дійсно приносить свої плоди, більшість дітей активно підтримують такі заходи й гордо називають себе Українцями.

Під час уроків «Музичного мистецтва» в учнів є можливість ознайомитись та насолодитися музичними творами українського народу. Вчитель пояснює дітям особливості народної музики, її різнобарв'я, регіональні ознаки та цікавинки. Використовуються українські народні пісні

та пісні українських мотивів також під час позаурочних форм роботи з дітьми, наприклад, святкування національно-патріотичних свят.

Зараз популярним та доцільним є проведення тематичних виставок або конкурсів малюнків, організація майстер-класів виготовлення сувенірів для військових чи задля благодійності, проведення зустрічі з нашими захисниками, волонтерами, а також відвідування музеїв та виставкових залів.

Підводячи підсумок, можемо сказати, що патріотизм є тією могутньою силою, що об'єднує українців. І об'єднує не тільки у межах нашої країни, а й по всьому світу. Педагоги мають зародити в думках підростаючого покоління невичерпну істину – кожен громадянин має зберігати та охороняти незалежність нашої рідної неньки України. Починати пророкувати це зерно необхідно з ранніх літ, саме тому в початкових класах має сформуватись національна свідомість учнів, любов до Батьківщини, гордість за її минуле, майбутнє і сучасне.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1 Діагностика рівнів сформованості патріотичних почуттів молодших школярів.

Ми поглибили своє наукове дослідження на вивчення сучасного стану проблеми виховання патріотизму в молодших школярів. Враховуючи досвід шкіл, запити соціально-економічного розвитку країни, досягнення педагогіки, ідеї та погляди вітчизняних учених (В. Сухомлинського, Б. Чижевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Н. Кесарьової, В. Поплужного, М. Стельмаховича, Л. Крицької, К. Чорної), ми припускаємо, що наслідком виховної роботи буде розвиток якостей, що відображають національно-патріотичні почуття та погляди учня молодшої школи:

- повага до державних та національних символів;
- любов до Батьківщини, до рідного міста, рідної мови,
- ввічливе ставлення до батьків, вчителів, людей похилого віку, до історичного минулого країни;
- повага до культурних традицій, звичаїв країни, звичаїв;
- громадянська активність, відчуття гордості за свою Батьківщину.

Важливим етапом роботи було простежити механізм творення патріотичних почуттів та дослідити, у яких умовах вони виникають, як можна керувати цим процесом.

З цією метою досліджувалося 36 дітей, які навчаються у 4 класі Антонівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 18 Херсонської міської ради.

У роботі ми застосовували такі методи як: спостереження, бесіда з дітьми, анкетування та творча діяльність (малюнки на тему «Наша гордість – ЗСУ!»).(Додаток Б)

Дослідницька частина роботи складалася з декількох етапів, в ході яких ми визначили критерії та рівні сформованості патріотичних почуттів у молодших школярів; розробили анкетування для учнів 4 класу; провели діагностику рівнів сформованості патріотичних почуттів молодших школярів.

Під час вивчення методичної літератури ми виділили критерії сформованості патріотичних почуттів учнів початкової школи, які наведені у таблиці 2.1

Таблиця 2.1.

Критерії і показники рівня сформованості патріотичних почуттів молодших школярів

№	Критерії	Показники сформованості патріотичних почуттів
1	Когнітивний	-учень розуміє поняття «патріотизм», -поважає історію Батьківщини, дотримується традицій та звичаїв. -знає та поважає державну символіку своєї Батьківщини (герб, гімн, прапор, Конституцію).
2	Мотиваційно-ціннісний	- проявляє інтерес до рідного краю, - прагне до патріотичної діяльності, - цікавиться історією рідного краю (фольклор, легенди, традиції і ін.).
3	Емоційно-вольовий	- проявляє низку патріотичних почуттів до рідного краю, пишається ним та захоплюється.

Критерії, що наведені у таблиці, були визначенні за допомогою анкетувань. Нами були запропоновані школярам питання, необхідні для дослідження рівня сформованості патріотичних почуттів. Анкетування

містило в собі декілька видів питань,- це варіанти готових відповідей та питання, що вимагають від дитини самостійної відповіді. (Таблиця 2.2)

Таблиця 2.2.

Анкетування рівня сформованості патріотизму

№	Запитання
1	Як ви розумієте поняття «патріот»?
2	Хто такий «захисник»?
3	Чи любите ви місто, у якому проживаєте?
4	Чи важливо знати гімн України? Чи знаєш його ти?
5	Чи знаєте ви історію походження державних символів України?

Більшість дітей відповіли на запитання позитивно, що свідчить про високий рівень сформованості саме когнітивного критерію (яскравий прояв гордості за свою країну, виявлення прагнень до патріотичної діяльності).

Правильна відповідь на 3 запитання - не достатній (середній) рівень сформованості когнітивного критерію (не виявляє яскраво виражених самостійних прагнень до вивчення історії, культури, звичаїв, а робить це лише за керівництвом вчителя).

Правильна відповідь на 1-2 запитання – це низький рівень когнітивного критерію (відсутня гордість за свою Батьківщину, пасивність патріотичних почуттів, низький рівень моральних якостей особистості).

Таблиця 2.3.

Результати сформованості патріотичних почуттів за когнітивним критерієм

№	Рівень	Результати (у %)
1	Високий	40 %
2	Середній	35 %
3	Низький	25 %

Підсумовуючи результати анкетування, робимо висновок, що високий рівень ми виявили у 40% учнів – вони відповіли на 5 запропонованих запитань вірно. Середній рівень спостерігається у 35 % учнів – з 5 питань позитивно вони відповіли на 3. Низький рівень сформованості патріотичних почуттів виявлено у 25 % учнів, вони відповіли всього лише на 1-2 питання із запропонованих.

Спираючись на відповіді учнів, виявилось, що більшість дітей відповіли негативно на запитання «Чи знаєте ви історію походження державних символів України?».

Таким чином, ми робимо висновок, що майже у половини опитуваних дітей сформоване уявлення про патріотичні почуття та патріотизм до Батьківщини, але все ж таки більшість учнів виявили середній рівень сформованості патріотичних почуттів.

При вивченні рівня мотиваційно-ціннісного критерія ми провели дослідження, яке складалось з двох етапів. Під час першого етапу учні у формі бесіди-розповіді відповідали на такі питання: « Чому ми називаємо Батьківщину «матір'ю»?», «Чому слова «батьки» і «Батьківщина» схожі між собою?», «Чи відчуваєш ти себе громадянином своєї Батьківщини?», «Чи турбують тебе події, що відбуваються в Україні?», «Чи пишаєшся ти, усвідомлюючи, що ти українець?».

На другому етапі учні отримали кожен по 14 карток. З цих карток 7 містили негативні відповіді на запитання «У чому проявляється любов до Батьківщини?» та 7 позитивні. Завдання учнів було ретельно прочитати їх та вибрати картки, які, за їх думкою, підходять для відповіді. Ця методика дозволяє виявити: чи є у дитини почуття патріотизму, чи прагне вона до патріотичної діяльності зараз та у майбутньому, чи читає твори, що виховують патріотичні почуття.

На запропонованих картах містились такі тези:

1. Бути відповідальним за свої дії.
2. Любити свій рідний край, місто, село.
3. Захищати гідність своєї держави.
4. Поважати рідних і оточуючих тебе людей.
5. Добре вчитися
6. З обережністю та піклуванням ставитись до природи.
7. Дотримуватись правил та норм, що прийняті у суспільстві.
8. Зневажати народні традиції та звичаї.
9. Зневажливо ставитись до праці інших.
10. Жити за гаслом «Моя хата з краю».
11. Не поважати старих та немічних людей.
12. Забруднювати навколишній світ.
13. Зневажати державні та народні символи України.
14. Не знати свою історію, історію своєї Батьківщини.

Усі результати цієї методики фіксувались в окремій таблиці для кожного учня, потім відбувався підрахунок негативних та позитивних відповідей, на основі результатів ми визначали мотивацію учня. Ось які результати ми отримали:

Таблиця 2.4.

Результати сформованості патріотичних почуттів за мотиваційно-ціннісним критерієм

№	Рівень	Результати (у %)
1	Високий	16,8 %
2	Середній	46,9 %

3	Низький	36,3 %
---	---------	--------

Завдяки цим результатам ми поглибили свої уявлення про рівень розвитку патріотичних почуттів учнів 4 класу та з'ясували, за якими напрямками нам працювати у подальшому.

Рівень емоційно-вольового критерію вивчали за допомогою методу включеного спостереження. Оцінювали учнів за участю в патріотичних заходах. Максимальна оцінка – 5. Кожному балу відповідала певна характеристика критерію. (таблиця 2.5)

Таблиця 2.5.

Рівні сформованості патріотичних почуттів за методикою включеного спостереження.

Рівні					
Критерії	Високий	Достатній	Середній	Нижче середнього	Низький
Знання про рідний край, рідну мову, визначні місця рідного краю	Знає історію створення, заснування рідного міста, села. Розрізняє визначні пам'ятки та місця.	Знає історію створення, заснування рідного міста, села. Розрізняє визначні пам'ятки та місця за допомогою допоміжних питань	Впізнає визначні місця на малюнках і фотографіях, намагається про них розповісти. Знає історію рідного краю, але не досконало.	Слабо знає історію рідного краю, погано розрізняє визначні місця свого рідного міста і краю.	Не знає історію рідного краю та про визначні місця свого міста та краю
Знання про символіку рідного краю	Впізнає символіку, намагається розповісти про неї і пояснити її значення	Впевнено обирає символіку свого рідного краю, але не може пояснити її без допомоги питань	Іноді відчуває труднощі при виборі символіки	Дитині складно при виборі міської символіці	Не знає міську символіку та символіку свого рідного краю

Знання про визначні дати Батьківщини	Називає визначні дати, знає що з ними пов'язане, розповідає про них з інтересом.	Називає дати, знає що пов'язано з ними, але з допомогою додаткових питань.	Називає дати, може розповісти тільки з допомогою або не може про них нічого розповісти.	Знає дати, але погано пам'ятає які дії відбувалися в ці дати.	Не може нічого розповісти про визначні дати та події.
Участь в патріотичних заходах	Приймає участь у різних заходах, в тому числі і в патріотичних, задає питання	Приймає участь у патріотичних заходах	Проявляє увагу лише в цікавих заходах, в інших випадках вимагає нагадувань.	Байдуже відноситься до таких заходів	Не проявляє інтересу

Усі результати нашого спостереження подані у Додатку В.

Якщо учень набрав від 17 до 20 балів – у нього достатньо добре сформовані патріотичні почуття до рідного краю та Батьківщини. Дитина орієнтується у назвах визначних місць рідного міста, знає символіку міста, історію або легенду створення рідного краю. Проявляє зацікавленість пам'ятками міста, його історією, знає декілька найбільш значущих подій в історії міста.

Якщо учень набрав від 12 до 14 балів – у нього на достатньому рівні сформоване почуття патріотизму, але дитині потрібна додаткова допомога, можливі деякі похибки в історії свого краю.

Якщо набрано від 8 до 11 балів – це свідчить про вибірккові знання дитини з історії рідного краю, майже відсутність знань про визначні місця та пам'ятки. Також спостерігається пасивність дитини у проявах патріотичних почуттів.

Проаналізувавши отримані результати щодо рівня сформованості патріотичних почуттів, можемо зробити висновок, що потрібно проводити

систематичну та цілеспрямовану роботу з колективом учнів з розвитку у них патріотичних почуттів.

2.2 Форми та методи здійснення патріотичного виховання молодших школярів.

Технологія виховання – система поєднаних між собою педагогічних засобів, методів та форм, що націлені на вирішення певного виховного завдання. [130, с.318].

На нашу думку, технологія виховання – це видозмінений різновид виховного процесу. Тому цю технологію можна представити у системній взаємодії вчителя і вихованців, яка спрямована на ефективне вирішення виховних завдань, що у свою чергу задовольняють гармонійний розвиток особистості.

Детально проаналізуємо технологію патріотичного виховання у позаурочний час, спираючись на зміст розділів 1.2,1.3,1.4 та 2,1.

Головною метою технології є:

- По-перше, це формування в учнів патріотичних почуттів, основою яких є любов до Батьківщини, розуміння свого зв'язку з історією, традиціями, культурою українського народу;
- По-друге, це розвиток особистості, формування ставлення особистості до реальної дійсності і всього, що її оточує;
- По-третє, формування у підростаючого покоління особистісно-ціннісного відношення до оточуючих подій.

Технологія патріотичного виховання має свої основні напрями:

- сформувати певний багаж знань;
- виявити емоційне ставлення;
- реалізувати застосування отриманих знань у житті.

Щодо методів, то проводяться бесіди, зустрічі, розповіді (роз'яснювано-ілюстративні) та організуються екскурсії, квести, походи (дослідницько-пошукові).

З приводу форм патріотичного виховання. Як зазначалось вище у роботі, вони поділяються на три види: масові, групові та індивідуальні.

Прищеплення патріотизму, дбайливого ставлення до історичного минулого своєї Батьківщини, любов до неї, її природи та краси є одним з напрямків національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

Тому ми поставили собі мету: сформувати патріотичні почуття у молодших школярів, і провели низку позаурочних занять, які сприяють:

- формуванню теплих та щирих почуттів до своєї держави;
- формування і розвитку тісного зв'язку між дитиною та рідним краєм;
- формуванню і розвитку любові до своєї сім'ї.

Перше заняття, яке ми розробили та провели у 4 класі Антонівської загальноосвітньої школи № 18, було «Я – громадянин своєї країни - України».

Метою цієї бесіди було формування у молодших школярів прагнень до вивчення правових знань, їх обізнаності у цьому питанні, наголосити на почутті громадянської відповідальності, в першу чергу, за свою поведінку та поведінку оточуючих їх людей.

Під час заняття учні активно ділились своїми знаннями, розповідали, у якій країні вони народились та живуть, у якому місті. Діти дізнались, що не тільки у нашої країни є державні символи, а кожна країна їх має, та обговорили, які ж саме державні символи є у нашої країни. Мова йшла про гімн, герб та прапор.

- На слайді зображений герб України. Якщо перевести слово «герб» з німецької мови, то «*Erbe*» означає «спадщина». За допомогою герба, можна дізнатись історичні традиції країни. Традиція створювати герб зародилась більше 4 тисяч років тому. У давнину вельможі різними знаками (гербами) помічали худобу, свої маєтки. Таким чином показуючи свою власність.

Діти ділились своїми враженнями та знаннями, що відображено на гербі і міркували на тему, чому герб зображений у вигляді тризубця.

- Тризубець відноситься до найстаровинніших знаків, який вважали ще й священним. За великий відрізок часу він дещо змінювався, але, не дивлячись

ні на що, зберіг значення, яке вклали в нього при створенні. Більшість дослідників, що цікавились історією та трактуванням значення тризубця погоджуються, що в його основі знаходиться число 3. Тобто поєднані містичного символу триєдності, тривимірності світу. А християнське тлумачення передбачало єдність Отця, Сина і Святого Духа. [34]

Також діти слухали та підспівували гімн України. До речі, прослуховування відбувалось стоячи, від початку до кінця, і учні тримали ручку на серці.

- Гімн – урочиста пісня, яка прославляє якогось героя, події. Бере свій початок ще за часів Єгипту, де прославляли богів. В історії України гімн відомий нам з часів Київської Русі.

Далі наша розмова перейшла до третього державного символу України. Це прапор. Обговорювали, чому наш прапор має два кольори та досліджували значення кожного кольору. Поринули у історію розвитку вексилології.

- Як і герби, прапори були відомими ще з давніх часів. Яка ж роль у прапора? Прапор є символом, що об'єднує людей. Значну роль він відігравав під час військових дій. Честь нести прапор та бути прапороносцем надавалась тільки визначним воїнам, а падіння чи взагалі втрата прапора, означало поразку війська.

Ділились враженнями від подорожей Україною. Дізнались, як багато учнів відвідували столицю нашої держави – Київ, та що найбільше їм сподобалось і запам'яталось.

Проведений захід був націлений на формування особистісних результатів. Ми познайомились із державними символами України (герб, гімн, прапор), торкнулися поняття громадянин, сформували примітивні уявлення про рідну землю, про Україну, виховували любов і інтерес до рідного краю, народу, виховували культуру та правила поведінки, почуття дружби та вміння працювати у групі.

Другий захід був дуже актуальним на сьогоднішній день та мав назву «Ми – майбутні захисники спокою і незалежності України».

Метою даного заняття було привернути увагу дітей до історії України, зміцнити духовні цінності, закарбувати в пам'яті історичні факти про минуле нашої держави та сьогодення.

Під час заняття ми використовуємо ігрову діяльність для розуміння та засвоєння учнями понять «захисник», «державна», «Україна», «Батьківщина».

1. Гра «Найрозумніший». Завдання – дітям необхідно було відтворити прислів'я.

- Зараз ми з вами поміркуємо про те, що означає для нас Україна.

- Кожна парта – це команда, а у кожної команди є папірці з прислів'ями, але вони не повні. Ви маєте знайти другу частинку прислів'я та пояснити його значення (Рис.2.1). Коли ваша команда буде готова, ви маєте подати сигнал.

У якості сигнального знаку на кожній парті лежить державний прапор України.

- Коли ваша команда впоралась із завданням та готова відповісти, швидко підіймайте прапор. Починайте роботу!

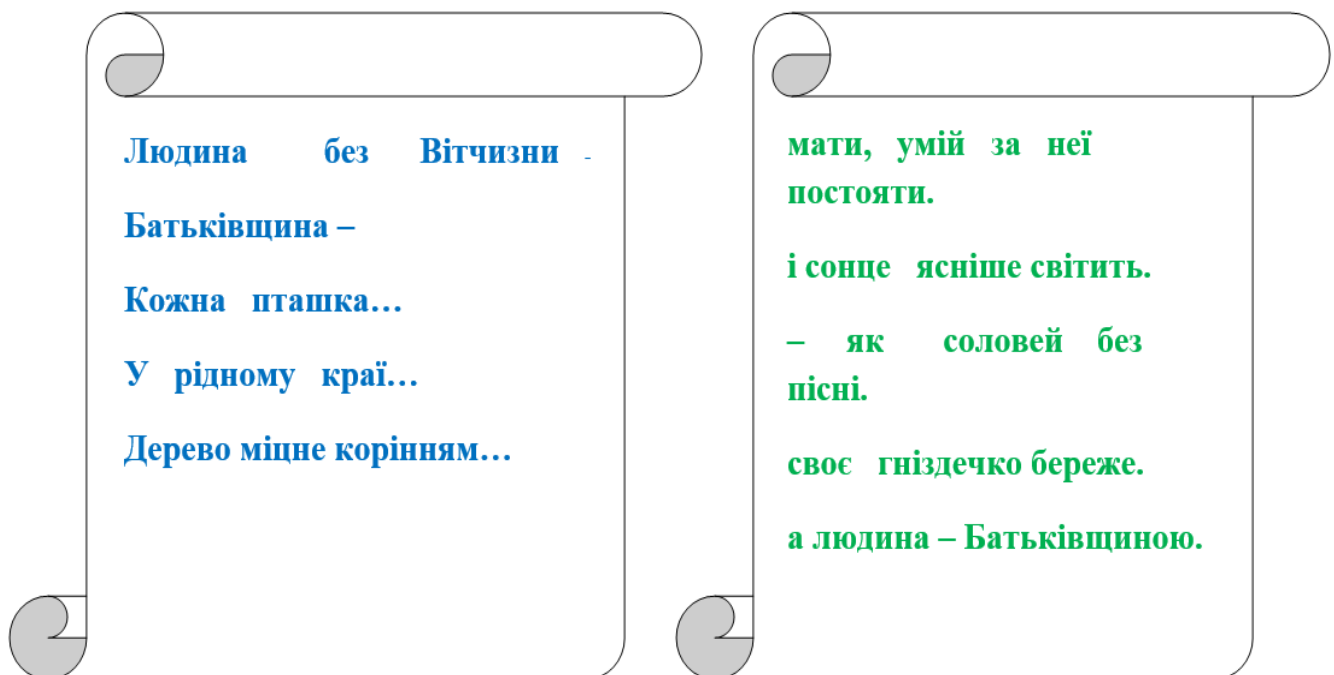

Рис.2.1 «Прислів'я»

2. Гра «Кмітливі козачки».

Суть цієї гри полягала у розгадуванні зашифрованих ребусів на військову та козацьку тематику. Наведемо приклад декількох ребусів (Рис.2.2, рис.2.3, рис.2.4).

Рисунок 2.2 «Ребус до слова «воїн»»

Рисунок 2.3 «Ребус до слова «танк»»

Рисунок 2.4 «Ребус до слова «захисник»»

3. Гра «Хмаринка слів».

На дошці була намальована велика хмаринка, а посередині прикріплено слово «захисник». Завдання учнів полягало у заповненні цієї хмаринки словами, що характеризують захисника України, якими якостями він володіє. Кожній

команді була видана крейда певного кольору, щоб було зрозуміло, яка команда скільки слів записала. І переможцями відповідно будуть ті, хто більше слів запропонує. Варіанти запропоновані дітьми зображені на рисунку 5.

Рисунок 2.5 «Хмаринка слів «Захисник»»

Наприкінці заходу з дітьми відбулась бесіда на тему найважливіших професій. Цікаво було почути такі відповіді як «військовий», «лікар» та «інженер». Ігрова діяльність виявилась дітям до вподоби і вони були задоволені результатами нашого заходу. Активно приймали участь у всіх конкурсах, жваво відповідали на питання та не соромились висловлювати свої думки.

Третій захід мав форму вікторини та називався «Мій рідний край – мій рідний дім».

Мета цього заходу полягала у прищепленні дітям любові до рідних місць, щоб діти розуміли свою причетність до історії, культури, певних традицій рідного краю, викликати любов до поезії, а також навчитись бути уважними до оточуючих людей.

Вікторина складалась із трьох раундів. В першому раунді діти мали відповісти на поставлені запитання до кросворду (Рис.6). На цьому етапі учні

активно працювали у групах, вміло поводити себе під час командних обговорень.

Рисунок 2.6 Кросворд – «Люби і знай свій рідний край»

Наступний раунд мав назву «Вгадай мелодію».

Перша частина цього раунду: дітям вмикали українські патріотичні та народні пісні, а їх завданням було відгадати назву цієї пісні. Учні з задоволенням вгадували та прослуховували патріотичні пісні (наприклад, Т.Тополя «Там, біля тополі калина росте»).

Друга частина дітям сподобалась найбільше. Завдання полягало у тому, що учням на екран демонструвалась картинка, на якій були зображені смайлики. Спираючись на них, вони мали відгадати сучасну українську пісню (Рис.2.7,2.8).

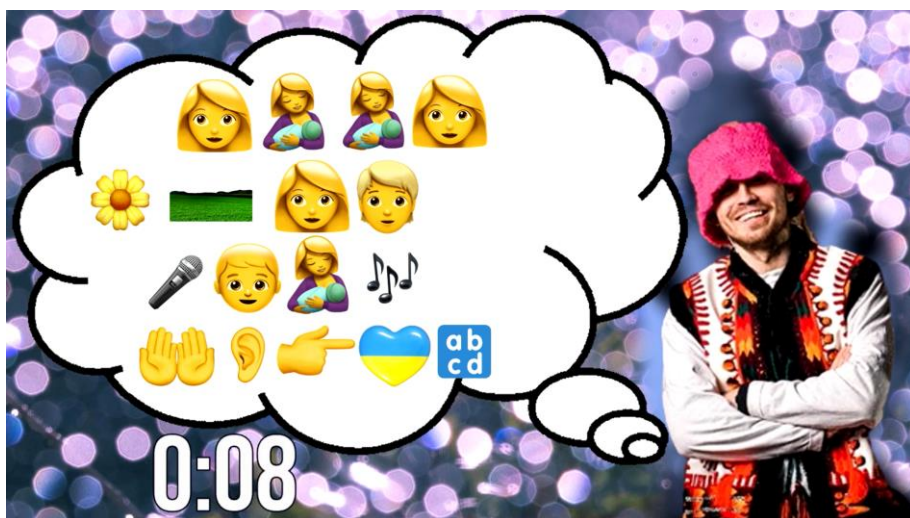

Рисунок 2.7 «Калуш – Стефанія»

Рисунок 2.8 «Казка» – «Плакала»

Останній раунд мав назву «Український віночок» (Додаток Г). Командам демонстрували різноманітні фото квітів, дітям потрібно було визначити, які квітки влітаються в дівочий віночок, назвати їх назву, впести у віночок та додатковим завданням було розповісти легенду про одну з них (Рис.2.9).

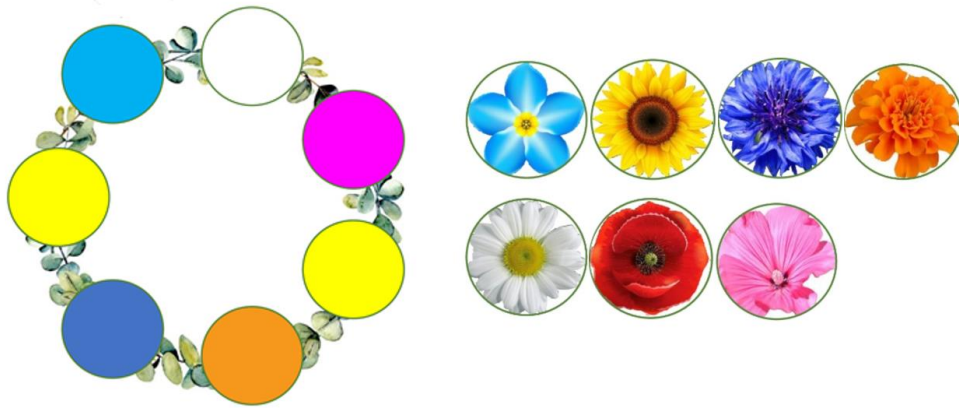

Рисунок 2.9 «Український віночок»

У подальшій діяльності під час заходу учні засвоїли та підсумували, що любов до своєї Батьківщини зароджується з любові до своєї родини, домівки, друзів та школи. Наостанок обговорили, що ж таке «любов» і яким чином виражати це почуття.

Проведені нами заходи під час формувального експерименту показали, що цього недостатньо. Ми вважаємо, що необхідно впровадити у виховну роботу школи більше позаурочних заходів, які націлені на виховання у підростаючого покоління патріотичних почуттів. Потрібно збільшити кількість екскурсій по визначних місцях м. Херсона та Херсонської області, екскурсій до музеїв (Херсонський краєзнавчий музей, Херсонський художній музей імені Олексія Шовкуненка), проводити більше заходів, що присвячені видатним спортсменам Херсонщини. Систематична робота у цьому напрямку збільшить рівень сформованості національно-патріотичних почуттів підростаючого покоління.

Отже, зроблена нами експериментальна робота доводить, що перебіг зародження та укріплення патріотичних почуттів молодших школярів є набагато результативнішим, коли застосовується ігрова діяльність, інтерес до історії та цікавинок рідного краю схвалюють та підтримують вчителі, а діти активно залучені до практичної діяльності.

2.3 Особливості організації виховного процесу в Україні в умовах воєнного стану.

На сьогоднішній день, коли країна-агресор росія розв'язала повномасштабну війну проти України, стало зрозуміло усім, що зараз нам необхідно приділити якомога більше уваги патріотичному вихованню учнів. Ми маємо зробити усе, щоб зупинити ці жахливі події. І, найголовніше, зробити так, щоб у майбутньому нашій країні не випала така ж доля.

На жаль, більшість дітей стали свідками безлічі несправедливих та жахливих подій. Деякі були вимушені залишити свої домівки, своїх рідних, друзів та поїхати у більш безпечне місце. Деякі втратили житло, рідних, батьків, друзів... Це дуже впливає на становлення їх як особистостей, бо вони покинули свою зону комфорту, те до чого звикли, втратили те, що їм рідне. Тому, безперечно, усі розуміють та усвідомлюють що відбувається.

З метою вшанування пам'яті постраждалих громадян України від війни, указом Президента Володимира Зеленського була запроваджена загальноукраїнська хвилина мовчання. Відбувається вона кожного дня о 09:00 годині. Звісно, Міністерство освіти та науки України, рекомендувало проведення всеукраїнської хвилини мовчання у закладах освіти.

Вчитель має великий вплив на дитину та на формування її світогляду. Педагог може як сприяти розвитку в дитині глибоких почуттів, так і зробити ці почуття формальністю та знецінити їх. Тому, для того, щоб «Хвилина мовчання» викликала у дітей певні емоції та почуття, але не посилювала тривогу, можна:

- запропонувати заповнити цей момент важливими для неї словами чи діями (подумки промовити «дякую» усім, хто помер заради мирного і спокійного дня; запалити ліхтарики на телефоні; обійнятись чи взятись за руки один з одним).
- запропонувати учням подумати, як ми можемо виразити свою шану і вдячність тим, хто за нас воює. Це можуть бути слова з

подякою і подумки прочитана молитва, і просто покладена рука на серце.

- З обережністю розмовляти з дітьми на тему, що ми маємо пам'ятати тих, хто захищає нашу свободу. І «Хвилина мовчання» - це можливість нам висловити їм подяку.

Дії дітей мають бути усвідомленими, тоді вони перетворюються на досвід. І обов'язково від педагога має випромінюватись щирість та відкритість, лише тоді діти відкриються у відповідь.

Як вже зазначалось вище, багато дітей втратили рідних через війну тому ця тема може бути болючою для них. Ми маємо вчасно надати їм підтримку. Перераховані вище дії спрямовані на залучення усіх учнів, що ніхто не був на самоті зі своїми проблемами та переживаннями.

Під час моєї практики у Антонівській загальноосвітній школі № 18 я спостерігала за методикою проведення загальнонаціональної хвилини мовчання. Цікавим було використання відео, яке не мало жорстоких кадрів, а було налаштоване на дитячу аудиторію. (Рис.2.10)

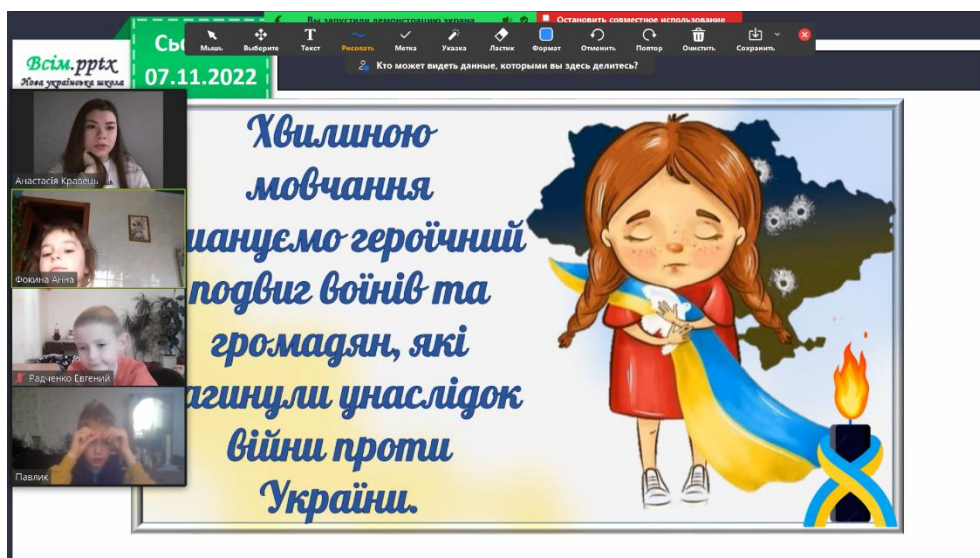

Рисунок 2.10 «Хвилина мовчання»

Також, одним з напрямків сучасного патріотичного виховання є волонтерство. Необхідно мотивувати дітей на здійснення добрих вчинків,

вчити допомагати тим, хто потребує. Рівень волонтерства в Україні значно зріс і дитяче волонтерство не є винятком, а освітні заклади підтримують ідеї своїх вихованців та допомагають у цьому. Таким чином діти демонструють свою соціальну активність, що у свою чергу демонструє їх соціальну та життєву позицію. Цікавою формою волонтерства є ярмарки та аукціони. На уроках з мистецтва діти виготовляють різноманітні поробки, малюють малюнки, а потім проводять ярмарки та аукціони і продають там свої твори мистецтва. Усі зібрані гроші витрачають на заздалегідь обрану ціль (наприклад, купити бронезилет для чийогось тата, який воює на фронті).

Важливими формами роботи з дітьми зараз є години спілкування. Вони можуть бути у форматі лекцій-бесід, зустрічей з досить визначними людьми (волонтери, воїни ЗСУ), і у форматі майстер-класів з виготовлення сувенірів, які пізніше відправляються у подарунок для військових Збройних сил України.

Необхідно стежити за тим, щоб усі заходи були без пафосу і шароварщини. Діти гостро реагують на нещирість, краще розмовляти відкрито та щиро, це допоможе учням усвідомити важливі речі.

ВИСНОВКИ

Отже, проводячи дослідження ми дійшли наступних висновків:

Патріотизм – це моральний та духовний принцип діяльності особистості, що полягає у відповідальному ставленні людини до країни, рідної землі, збереженні багатств, активній праці на благо держави, підтримка та розвиток її культури, науки та захист часті, свободи та незалежності Батьківщини.

Патріотичні почуття відображають емоційне ставлення особистості до своєї країни, що мають практичний напрям і виступають як внутрішній поштовх до активності людини, що у свою чергу стосується вищих духовних цінностей.

Отримані нами висновки як теоретичні так і науково-методичні, доводять, що зародження патріотизму відбувається переважно у сім'ї та у школі та припадає на дошкільний і молодший шкільний вік.

Для того, щоб організувати ефективне національно-патріотичне виховання підростаючого покоління, а саме молодших школярів, необхідно, щоб педагог володів інноваційними прийомами, методами, формами та засобами його здійснення. Найефективнішими формами позаурочної

діяльності виявилися свята, бесіди, вікторини, екскурсії та конкурси (спортивні, художні, музичні).

Завдяки діагностичним методикам ми виявили, що учні 4 класу Антонівської загальноосвітньої школи №18 мають середній рівень сформованості національно-патріотичних почуттів. Ми притримуємось думки, що систематична та цілеспрямована діяльність із розвитку патріотичних почуттів учнів обов'язково дасть позитивний результат, якщо проводити цікаві та різноманітні позаурочні заходи протягом усього навчального року, включаючи у виховний план школи.

Детальніше про результати експерименту. Як вже зазначалось, рівень сформованості патріотичних почуттів учнів 4 класу Антонівської ЗОШ №18 перебуває на середньому рівні.

Високий рівень мають 16,8% респондентів, 46,9% - це учні, які мають середній рівень сформованості патріотичних почуттів та 36,3% мають низький рівень.

Проведена нами технологія патріотичного виховання під час нашого експерименту довела, що позаурочна діяльність дійсно позитивно впливає на підвищення патріотичних почуттів в учнів початкової школи.

Звісно, проведене дослідження не вирішує усі проблеми, що пов'язані з прищепленням патріотичних почуттів у позаурочній діяльності. Залишиються невирішеними питання формування патріотичних почуттів дітей середнього та старшого шкільного віку.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 3 кл. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 112 с.
2. Афанасьєва А., Ішук Н. Проблеми формування ідеалів патріотичного виховання та ціннісних орієнтацій студентів на сучасному етапі. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 18–21.
3. Бех І. Д., Кириченко В. І., Петрочко Ж. В. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. 2-е вид., змінене. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 140 с.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина.
5. Бойко Т. Національно-патріотичне виховання як квінтесенція конфлікту ідентичностей. URL: <http://ukrnationalism.com/publications/1440-na-tsionalno-patriotychne-vykhovannia-ia-k-kvintesentsiia-konfliktu-identychnostei.html>.
6. Волошин С. В. Патріотичне виховання учнів засобами музейної педагогіки крізь призму аналізу програм та підручників для початкової

школи, виданих у період незалежної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Педагогічні науки)*. 2016. № 2 (53). С. 31–37.

7. Долецька С. Специфіка патріотичного виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т імені Г. Сковороди»*. 2013. Вип. 28. С. 116–121.

8. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

9. Кардашова І. Виховуємо патріотів України. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 5. С. 60–64.

10. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1997. 304 с.

11. Карпова І. Г. Національно-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах. *Проблеми соц. роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2013. № 1. С. 226–229.

12. Киричок В. А. Сучасні тенденції патріотичного виховання молодших школярів. *Педагогічний вісник*. 2019. № 1. С. 21–23.

13. Киричок В. А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип. 14. Кн. 1. С. 134–144.

14. Коменский Я. А. Великая дидактика. *Избранные педагогические сочинения*. Москва : Учпедгиз, 1955. С. 161–376.

15. Кульчицький В. Й. Ретроспективний аналіз дефініції «патріотизм» у соціально-педагогічному аспекті: друга пол. ХХ ст. *Медична освіта*. 2014. № 4. С. 74–78.

16. Кульчицький В. Й. Соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Молодь і ринок*. 2014. № 3. С. 70–75.
17. Матяшук В. Патріотичне виховання : вчення Івана Огієнка і сучасність. *Збірник праць науково-дослідного центру періодики / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України імені В. Стефаника*. Львів, 2009. Вип. 1 (17). С. 565–578.
18. Михальченко Н. В. Психодіагностика патріотичної рефлексії молодших школярів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 87–92.
19. Молодший шкільний вік / С. Гончаренко. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
20. Назаренко Г. А. Методика підготовки педагогів до патріотичного виховання учнів. *Педагогічний вісник*. 2010. № 1. С. 24–29.
21. Назаренко Г. А. Особистісно орієнтована модель формування та розвитку патріотичних почуттів дітей та учнівської молоді. *Педагогічний вісник*. 2009. № 3. С. 18–20.
22. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. *Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4-х ч.* Харків : Основа, 2004. Ч. 1. С. 6–11.
23. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами українського етнодизайну : зб. наук. праць Міжнародної студентської науково-практичної конференції, 24–26 листопада 2004 р. / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. 198 с.
24. Олещук В. В. Патріотичне виховання в народній педагогіці та творах українських педагогів ХVІІ – початку ХХ століття. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту*. 2003. № 14. С. 15–22.

25. Патріотичне виховання : Самріті. Курс юного патріота. URL: <https://www.ifppl.net/--cvtn>.
26. Перший в Україні Музей Небесної Сотні в Івано-Франківську. URL: <http://typical.if.ua/v-ivano-frankivsku-vidkryly-muzej-nebesnoji-sotni-fotoreportazh/>.
27. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ МОН № 641 від 16.06.15 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/.
28. Смолюк І. О., Смолюк В. І. Ефективність патріотичного виховання молоді в системі освіти. *Гуманітарні науки*. 2018. № 2. С. 8–12.
29. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.
30. Стрілько В. Українське національно-патріотичне виховання в нормативно-правових актах України. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди»* : наук.-теор. зб. 2014. Вип. 33. С. 155–168.
31. Ушинський К. Д. Педагогічні статті та матеріали до «Детского мира» та «Родного слова» / К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори* : у 6 т. Київ : Рад. шк., 1954. Т. 2. 449 с.
32. Чепурна Н. М. Шляхи формування патріотизму учнівської молоді. *Педагогічний вісник*. 2018. № 1. С. 12–14.
33. Янчук І. Виховуємо патріотів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2019. № 5. С. 69–73.
34. Тризуб — що означає символ цей?
URL: <http://www.golos.com.ua/article/231765#:~:text=Одна%20з%20>

[найрозповсюдженіших%20каже%2С%20що,як%20світський%20чи%20військовий%20символ.](#)

35. Мала енциклопедія державознавства /НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К.: Довіра: Генеза, 1996.- 942 с
36. Новий тлумачний словник української мови. У 4 томах /Укладачі В.Яременко, О.Сліпушко. - К.: Аконіт, 1999. - Т. 3. - С. 223.
37. Стельмахович М.Г. Українська етнопедagogіка /Українознавство: Посібник /Уклад.: В.Я.Мацюк, В.Г.Пугач. - К.: Зодіак - ЕКО, 1994. - 399 с.
38. Памятники литературы Древней Руси. Начало русской литературы XI - нач. XII в.: Сб. текстов /Под ред. Л.А. Дмитриевича, Д.С. Лихачева. - М.: Худ. лит., 1978. - 464 с.
39. Памятники древнерусской церковно-учительской литературы /Под ред. А.И. Пономарева, вып. 1. СПб., 1894.
40. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. - Львів: Світ, 1991. - 576 с.
41. Макаренко А.С. Воспитание в советской школе. Собр. соч. в 5-ти т. - М.: АПНРСФСР, 1958. - Т. 5. - 553 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати рівнів сформованості патріотичних почуттів за методикою включеного спостереження

№	Ім'я	Критерії				Загальний результат
		К1	К2	К3	К4	
1	Олег А.	3	3	2	2	10
2	Ірина А.	2	2	2	2	8
3	Олена В.	3	3	3	3	12
4	Олена Г.	2	3	2	3	10
5	Данило Г.	3	4	3	4	14
6	Микола Є.	4	3	4	4	15
7	Андрій К.	4	4	4	4	16
8	Іван К.	5	5	5	5	20
9	Сергій К.	3	4	3	4	14
10	Катерина К.	2	3	2	3	10
11	Олена М.	2	3	3	3	11
12	Іванна М.	3	3	3	3	12
13	Станіслав О.	3	3	2	2	10
14	Олесь П.	4	4	4	4	16
15	Ганна П.	4	4	3	4	15
16	Юлія П.	4	4	3	3	14
17	Євген С.	5	5	5	5	20
18	Анастасія С.	5	5	5	5	20
19	Марія У.	3	4	3	3	13
20	Марина Ч.	3	3	3	3	12
21	Вероніка Ч.	4	3	3	3	13
22	Олександр Ю.	4	3	3	4	14
23	Катерина Я.	4	4	4	4	16

Виставка малюнків «Наша гордість – ЗСУ!»

Сценарій родинного свята

Доброго здоров'я! Масляна на порозі!

ВЕДУЧА Поспішайте! Поспішайте,
Любі друзі, на наше свято!

ВЕДУЧИЙ Не баріться! Не спізниться!
Не сумуйте! Усміхніться!

ВЕДУЧА Гей, хлопці, дівчата, нумо на свято!
До нас Масляна наближається!

ВЕДУЧИЙ Хай вам весело і добре гуляється!
Дитяча Масляна починається!!!

Маленькі діти

1. Прийшла Масленонька,
Прилетіла ластівонька,
2. Бачить, бачить по лицю
Кому дати по млинцю.
3. Ой, Масляна – масленонько,
Зустрінемо тебе гарненько
4. Із сиром, калачами,
Варениками і млинцями.
5. Свято – розваг, свято – гостей.
Свято дорослих і свято дітей.
6. Хоч що відклади,
А Масляну проведи!
7. Хто радіє сонцю, квітам хай весну стрічає!

До нас Масляна красуня на двір поспішає.

(Діти співають веснянки)

Ведуча

Масляна – це одне з найулюбленіших свят нашого народу з часів Київської Русі. Його здавна відзначали наприкінці лютого, коли «весна з зимою зустрічається».

Ведучий

Морози вже не були такими лютими, тепліше пригрівало сонечко. Людям дуже хотілося провести зиму і скоріше зустріти довгоочікувану весну. Вони

дякували за тепло сонечку, славили його, пекли млинці – круглі, рум'яні, які дуже нагадували сонячний диск.

Бабуся

Інша назва свята – «Сирний тиждень», «М'ясопустний тиждень». Це свято проходить в останній тиждень перед Великим постом. В ці дні можна їсти скоромні продукти – м'ясні, молочні страви. В перший день Масляної за стародавнім звичаєм варили холодець зі свинячих ніжок. Щодня прийнято було варити вареники. А млинці готували і з сиром, і з маком, і з медом. Подавали до столу із сметаною.

Під музику входить Масляна

Масляна:

Веселка-дуга, не дай дощику
 Давай сонечка до віконечка
 Гостей скликай.
 Подавай коровай!
 Доброго здоров'я, гості дорогі!
 Ви мене впізнали? Так я Масляна!
 Гей, дівчатка-витівниці,
 Всі красуні білолиці,
 Швидше будем танцювати,
 Дорогих гостей вітати.
 Якось з друженької гуляли,
 Сиром гору натирали,
 Всю млинцями застеляли,
 Зверху медом поливали.

Ведуча

Ой і Масляна, ти ж гарна!
 Зустрічаємо тебе файно!
 Ми тобою хвалимося
 І млинцями об'їмося.

Ведучий А тепер давайте перевіримо вашу увагу, кмітливість та знання.
 (Відгадування загадок)

У ці дні млинці готують,
 Ігри грають, і жартують.
 Вже весна „не заспана!”
 Ця седмиця – (Масляна!)

Прийшла до нас бабуся
 У білому кожусі.
 Поля причепурила -
 Пухнастим снігом вкрила.
 Вгадайте - хто вона
 Бабуся чепурна? (Зима)
 Узори вишиває
 Без голки і без нитки.
 Улітку спочиває,
 А взимку - дуже рідко. (Мороз)
 Місили,місили,
 Ліпили, ліпили,
 А тоді – хіп Та в окріп!
 А вже на останку –
 Масло та сметанку,
 Хто зуміє відгадати
 Того будем частувати. (Вареники).
 Влітку ягід так багато.
 Їх спочатку буду рвати,
 Потім з цукром перетрем
 Ось смачний і вийде ... (Варення або джем)
 Що на сковорідку наливають,
 Так вчетверо згинають?
 (Млинці).
 І поживне, і смачне,
 Біле, пінне, запашне.
 Залюбки малята п'ють,
 Здоровенькими ростуть. (Молоко)
 Що це за пан -
 З тіста жупан,
 Сир у жупані,
 Сам у сметані. (Вареник)
 Їх любить кожен,
 На сонце схожі,
 Смачнючі оці тоненькі... (млинці).

Бабуся

Кожен день Масляної мав свою обрядовість та свою назву.

ПОНЕДІЛОК – ЗУСТРІЧ

Цього дня з соломи робили опудало Зими, надівали на нього старе жіноче вбрання, садовили це опудало на кіл і возили по селу з піснями. Згодом опудало виносили на гору, де воно стояло до останнього дня Масляної.

Ведуча

В цей день заміжні жінки справляли «колодку».

Дитина

Колодка, колодичка

Не мала, не величка.

Як без листя гілочка.

Для дівчат бадилочки.

Народися, не барися.

Час прийшов, розвеселися.

*(Ведучі викладають на стіл колоду
на семи пелюшках і запрошують мам
по черзі сповити колодку пелюшками.
При цьому промовляють слова...)*

Дівчина

Вітаю вас із народженням колодки!

В понеділок колодка народилася,

У вівторок – хрестилась.

В середу – в стрічки вбралась.

В четвер – селом в танку неслась.

Бабуся

Після народження колодки заміжні жінки йшли по селу до хат, де є незаміжні дівчата, або неодружені хлопці і прив'язували колодки до рук матері за те, що вона досі не змогла одружити дитину. Всі дійства супроводжувались жартами.

Ведучий

ВІВТОРОК – ЗАГРАВАННЯ

У вівторок народ розважався. Розваги були найрізноманітнішими. Серед них: катання на санях, народні гуляння, вистави, пісні. Зараз і ми трохи порозважаємось. А допоможуть нам у цьому наші гості.

(Діти запрошують батьків у хоровод у супроводі української народної пісні «Подоляночка»)

А зараз ми проведемо конкурс серед наших гостей на краще читання віршика – тексту української народної пісні «Вийди, вийди сонечко...». Пропонуємо батькам позмагатися, хто виразніше прочитає ці слова начебто:

Ви маленька дитинка;

Ви дуже замерзли;

У вас чухається спина;

У вас закладено ніс;

З грузинським акцентом;

Наче у вас повний рот горішків;

Наче після бігу.

Скоморох

СЕРЕДА – ЛАСУНЯ

В середу в усіх хатах пригощали млинцями та іншими стравами. В кожній родині накривали столи та чекали в гості родичів та друзів. Всюди з'являлися імпровізовані театри із скоморохами, ярмарки.

Гумористична сценка «На Масляну»

Герої: Коза, Дід, Баба, Циган та Кінь

ПЕРША ДІЯ

Коза.

-Ой, пропали тормоза

Всі з дороги, я - Коза!

Людонькі допоможіть,

Хтось мене та зупиніть!

Ось он там казали люди:

Масляна сьогодні буде.

Я так бігла, ледь не впала,

На млинці я так чекала!

Де млинці тут видають?

А-а-а! Мабуть скоріше тут!

(підбігає до будиночку, стукає)

Ой господарі відкрийте

Та столи скоріш накрійте!

(стукає, виходить Дід)

Дід.

Що ти робиш тут Коза?

Знову здали тормоза?

Та знайди собі роботу,

Стукотиш сюди нащо ти?

Коза.

Діду ти так не шуткуй! Масляну скоріш готуй.

(виходить баба)

Баба

Ти Коза зовсім здуріла?

Я ще й тіста не місила.

Рано свято ще збирають

Пішли діду знову спать

Коза

-Ме! Готуй скоріш млинці

Дід

Вранці, вранці приходи!

(Коза тікає, дід та баба йдуть за будиночок)

ДІЯ ДРУГА

Циган:

Я циган Мора з циганського хора,

Співаю басом, заїдаю ананасом.

Продаю кобилу невідомої породи, але гарної вроди

Паспорт до неї маю, і гав не хапаю.

Кобила хороша, правда не всі зуби.

Менше їсти буде!

Трохи худенька, так зате бігти буде легенько.

Їсть мало: мішок вівса, наверх ковбаса,

Та ще кусок сала, їй завжди мало.

Вміє танцювати, людей забавляти! Азо, танцюй!

Циган з кобилою танцюють танок під пісню «Циганочка з виходом».

Ведучий

В середу на ярмарку можна було поласувати смачними млинцями просто під відкритим небом.

Учні

1. Що у світі найсмачніше?

Може, краби чи ікра?

- Може, ще щось, найдивніше?
Є багато різних страв.
2. Креми, соуси, салати,
Ще - рулети та супи...
В українську теплу хату
Завітай, будь ласка, ти.
 3. Тільки в хаті українській
Покуштуєш диво з див:
Ось півмісяці у мисці,
А над ними в'ється дим,
 4. Бо гарячі - масло тане...
Чи ж ви знаєте, що це?
Це - вареники в сметані,
Найсмачніші над усе!
 5. Млинці й вареники смачні
в сметані розкошують.
Прийшли вже масляної дні.
Від пуза всі куштують.
 6. Млинців, вареників сповна
Їж за обидві щоки.
Яка ж ти, Масляна, мала,
Зітхають лежебоки.

Масляна

Прийшла масляна –
Прийшла з млинцями.
Пригощу смачненько
Нас із вами.
Млинці пече круглі
До сметани,
Щоб сонцю радіти могли
Ми з вами.
Пригощайтесь діточки,
Тата й мами.
Зустрічайте весну-красну
Разом з нами.

Ведучий

Пропонуємо всім розважитись. Перший конкурс буде для татусів - «Хто швидше з'їсть вареник».

Ведуча

А друга гра буде для мам. Нам потрібні три пари - мама і дитина. Мами із зав'язаними очима повинні нагодувати дитину налисником. Вставати зі стільців не можна. Дитина може підказувати мамі, звертаючись до неї своїм голосом.

(Мами з дітками сідають з протилежних кінців стола. Після того, як мамам зав'яжуть очі, діти тихенько міняються місцями. Мами годують дітей. Діти підказують: - Мама, давай ближче, я тут... . Інтрига в тому, чи відчує мама, що голос її дитини лунає з іншого боку.)

Ведучий

ЧЕТВЕР – РОЗГУЛ

На цей день тижня припадає середина свята. В четвер проводились народні гуляння, жаркі Масляні кулачні бої, що беруть свій початок ще з часів Київської русі. Були в цих боях свої жорсткі правила.

Учень

Перше правило – лежачого не б'ють.

Друге правило – двоє б'ються – третій не лізе.

Ведуча

В четвер господині збираються кампаніями і гарно відпочивають, «щоб телята водились». А як вони співають!

Пропонуємо мамам гру «Хто згадає більше пісень, що починаються словом «Ой».

Бабуся

П'ЯТНИЦЯ – ТЕЩИНИ ВЕЧЕРІ

В п'ятницю частують тещу. В цей день зять повинен запросити до себе в гості тещу. Теща заздалегідь повинна була принести в дім молодят все необхідне для приготування млинців: сковороду, посуд для змішування тіста, черпак. А тесть мусив прислати борошно, олію та все інше. Це було не просто застілля, а своєрідна передача досвіду – молоді запрошували старших на святкове частування, щоб ті навчили їх як слід жити. Нехтування цим звичаєм могло обернутися образою тещі.

1-ша дівчина

Масляна, Масляна, яка ти маленька.

Якби тебе сім неділь, а Посту однеденька.

Масляна, Масляна, яка ти ладна.

Якби тебе сім неділь, а Посту одна.

2-га дівчина

Масницю, масницю святкували

Та й холодну, люту зиму проводжали.

Закружляли в танцях, потонули в співах
Вареничками пригощали та й усіх на диво.

3-тя дівчина

Веселиться весь народ – гарне свято!
Напекла млинців чудових теща зятю,
Чекає у середу із самого рання,
Масниця, масниця! Скрізь гуляння.

Ведуча

СУБОТА – ЗОЛОВКИНИ ПОСИДЕНЬКИ

В цей день влаштовували родинні чаювання з піднесенням подарунків. І ми даруємо вам веселий танок.

(Танок)

Бабуся

Останній день Масляної – ПРОЩЕНА НЕДІЛЯ. В цей день люди провідували родичів і просили один у одного прощення за всі образи.

(Всі діти стають перед батьками і звертаються до них)

Діти: Прости мені, будь ласка!

Батьки відповідають: Бог простить!

Діти: І вдруге, прости!

Батьки відповідають: Бог простить!

Діти: І втретє, прости!

Батьки відповідають: Бог простить!

Після цих слів всі обнімаються і цілуються.

Мама 1

Приходь, весно, приходь, красна!

Нехай сонце світить ясно!

Нехай квіти майорять усюди.

Подаруй тепло всьому чесному люду!

Мама 2

Покотилась Масляна, добра красуня,

До майбутнього року, до Сирного тижня.

А ми тут залишилися, удосталь награлися.

А тепер зручненько сідайте і млинцями пригощайтесь!

Дидактична гра

Сплети Віночок

Дидактична гра

Сплети Віночок

Мета: закріпити знання дітей про кольори; квіти, які вплітають в український віночок: ромашка, мак, волошка, мальва, чорнобривці, незабудки та соняшники; вправляти у використанні кольору як умовного позначення квітки. Розвивати увагу, мислення. Виховувати інтерес до української традиції, зокрема свята Івана Купала.

Хід гри:

Діти отримують картку із схематичним зображенням віночка. Їхнє завдання – «вплести» у віночок квіти, які позначені кружечками відповідних кольорів

Ускладнення: запропонувати дітям назвати квіти заданого кольору, яких нема серед запропонованих; пригадати традиції свята Івана Купала; порахувати кількість квіток одного виду; відшукати однакові віночки.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Кравець Анастасія Андріївна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

14.11.2022

Кравець Анастасія